

KRETINGOS RAJONO SAVIVALDYBĖS M. VALANČIAUS VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS
JUODUPĖNŲ FILIALAS

**JUODUPĖNŲ IR APLINKINIŲ KAIMŲ
AMATAI IR MENAS**

Parengė ir medžiagą surinko
Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus
viešosios bibliotekos Juodupėnų filialo
vyr. bibliotekininkė Vilijota Gembutienė

Juodupėnai,
2013

TURINYS

PRATARMĖ	3
AMATININKAI IR AMATAI	4
JANINA BENETIENĖ	4
VACLOVAS ČIUNKA	14
JANINA EVERSONIENĖ	16
PAULINA KUBILIENĖ	20
EDVARDAS MERKININKAS	24
DAIVA PETRULIENĖ	26
BIRUTĖ RAZMIENĖ	36
ALDONA STANIUVIENĖ	42
TAUTODAILININKĖ, MEDŽIO SKULPTORĖ, KŪRĖJA VERONIKA SENDRAUSKAITĖ	44
ADELĖ VENCKIENĖ	67
SAVA DUONA GARDESNĖ UŽ SVETIMUS PYRAGUS	71
SŪRIAI IR SŪRIŲ SPAUSTUVAI ARBA ŽEMAITIŠKAI – SLASTAI	74
LITERATŪRA IR ŠALTINIAI	78

PRATARMĖ

Juodupėnai – ganėtinai didelė gyvenvietė pačiame Kretingos rajono pakraštyje, nuo Skuodo rajono Palšių bei Šatraminių kaimų atskirta plačia miško siena, kuri sovietiniais laikais nesudarė didesnių problemų šių vietovių gyventojams bendrauti – mišką kirtu kelias, kuris naujaisiais laikais sunyko. Juodupėnų senbuviai dar gerai prisimena ir vienkiemius anapus naujojo tvenkinio, kur šiuo metu buvusias sodybvietes žymi tik vieniši medžiai, o kiemai tapę ūkininkų ganyklų dalimi. Nors laikas keičia kraštovaizdį ir žmonių gyvenimo sąlygas, jis negali pakeisti esminių žemaičių būdo bruožų – darbštumo ir kūrybiškumo. Juodupėnų kaime, kaip ir anksčiau, yra pilka kasdienybė nesitenkinančių žmonių, kurie įvairia kūrybine veikla puošia tiek aplinką, tiek buitį. Mokėjimai, paveldimi iš tėvų ir senelių, perduodami iš kartos į kartą, papildė informacinės visuomenės eroje atsiradusiais šaltiniais. Tiesa, ne visada tų šaltinių „vanduo“ būna tyras – ir neretai tenka pasistengti atskirti tikrą dalyką nuo kičo.

Tautos kultūrinis palikimas – ne vien neišsenkantis šviesių idėjų aruodas kasdieniniam gyvenimui. Ypač jis reikšmingas formuojant dabarties kultūros politiką, taip pat ir socialinės politikos sferoje – ieškant išeities iš kaimo bedarbystės, kuriant patrauklesnį Lietuvos kaimo turizmo įvaizdį, socialinių ir kultūrinės veiklos projektų dėka įvertinant bei išryškinant vietinius savitumus. Kita vertus, etnografiniai vietovės ypatumai, atsiskleidžiantys per tradicinius verslus ir amatus, meniškus rankų darbo daiktus, žmonių bendravimą, apeiginius elementus, švenčių papročius, mūsų dienų pasaulyje turėtų būti patrauklūs naujų įspūdžių ieškantiems miesto žmonėms.

Bet kokiame kultūrinės aplinkos tyrinėjimo kontekste svarbiausia – žmonės. Jie priima arba atmeta laiko diktuojamas naujoves, išlaiko arba praranda ankstesnių kartų sukauptą patirtį. Praradimų būna visada; laikui bėgant ne vienas pasigailime, kad kažko nepaklausėm. Anapilin išėjusių tėvų, neišsaugojom senoviško daikto. Pradedame labiau vertinti tuos, kurie suspėjo tai padaryti ir todėl tapo įdomūs šiuolaikinei visuomenei – jaučiam tokiems žmonėms pagarbą, apie juos rašom, kviečiam į renginius.

Kraštotyros darbe įdomių žmonių biografijos pateikiamos glaustai, nevarginant skaitytojo neesminėm buitinėm detalėm. Informacija surinkta iš vietos žmonių, taip pat – periodinių leidinių bei kitų informacijos šaltinių. Pateikiami autentiški pasakojimai, prisiminimai, pristatoma kraštiečių kūryba su iliustracijomis. Pasakojimus užrašė, kūrėjus ir jų darbus fotografavo darbo autorė (jei nenurodyta kitaip).

AMATININKAI IR AMATAI

JANINA BENETIENĖ

Janina Benetienė su pirmuoju anūku Domantu, 2008 m.

Janina Benetienė gimė 1939 m. Narmantų kaime; ten prabėgo jos vaikystė ir jaunystė. Mokėsi Jakštaičių kaimo pradinėje mokykloje. Baigė keturias klases, toliau nebesimokė. Nuo mažens kruopščiau, meniškiau nei kiti jos bendraamžiai, padarydavo įvairius darbelius. Mėgsta megzti, siuvinėti. Puiki kulinarė, virėja. Jaunystėje dirbo laiškanėse, vėliau ilgą laiką kartu su vyru Stanislovu dirbo kolūkio kiaulių fermoje. Paskutiniu metu mezga riešines, kojines, megztinius anūkams. Darbai meistriškai atlikti, subtiliai suderintos spalvos. Janina siuvinėjo nuo 1956 iki 1975 m. Šeimoje Janinos tėvas garsėjo kaip auksinių rankų meistras skobdavo medines klumpes, gamino stalus, lovas, spintas, darė koplytstulpius. Turėjo savo kalvę, kurioje kaimynams kaustydavo arklius. Jei ūkyje prireikdavo metalinio padargo ar detalės, nusikaldavo pats.

Janinos sūnus Arūnas tapo medžio apdirbimo meistru: daro koplyčias, koplytstulpius, stato medinius namus, tiesa, ne tėviškėje, o Norvegijoje; deja, šiais laikais jauni žmonės ieško geresnio gyvenimo užsieniuose. Ir ne jie kalti, kad tėvynėje negali normaliai pragyventi. Dukra Janina, kaip ir mama, kulinarė, virėja. Iš mamos paveldėjo ir polinkį menui – mezga dailias servetėles, siuvinėja.

„Visi rankdarbiai siuvinėti rankomis. Siuvinėjimo meno pamokė dėdienė Janina. Dėdė Vladislovas (tėvo brolis mokėjo gražiai piešti, nors pagal specialybę buvo lakūnas) nupiešdavo siuvinėjimui raštus, juos per kalkinį popierių atsispausdindavau ant siuvinėjamos medžiagos. Tuo metu siūlų spalvų pasirinkimas buvo mažas. Norint gauti įvairius atspalvius dažniausiai siūlus

dažydavau pati. Išsiuvinėtas rankdarbis vėliau skalbiamas, standinamas ir iš blogosios pusės lyginamas. Ir tik tada aštriomis mažomis žirkutėmis audinys iškarpomas numatytose vietose. Karpytinį siuvinėjimą dažniausiai derinau su pilnu šešėliavimu. Siuvinėtais rankdarbiais puošiau kambarius. Daug rankdarbių esu padovanojusi giminėms ir draugams“.

Takeliai, dedami ant stalo, po gėlių vazomis

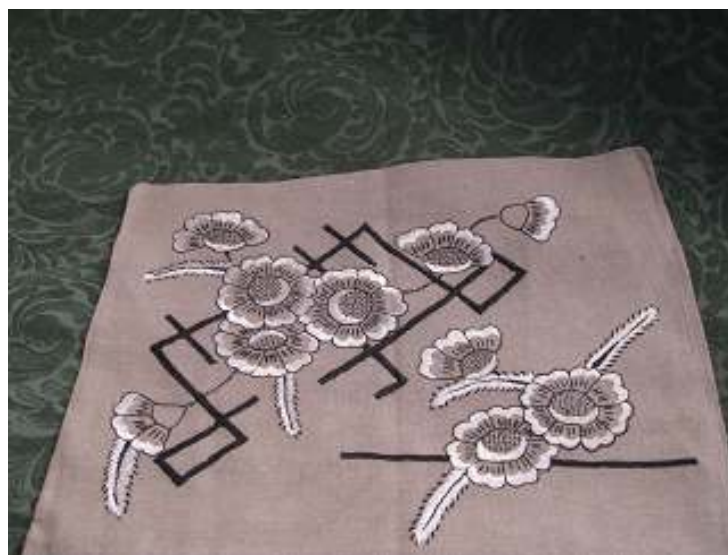

Siuvinėti kampeliai, dedami knygų lentynėlėse

Įvairiais raštais siuvinėtos pagalvėlės

Takeliai kabinami prie sienos

Kabinami ant sienos dėklai šepėčiams drabužiams valyti, laikraščiams sudėti

Staltiesės, staltiesėlės

Tinkleliu rišta ir siuvinėta staltiesėlė. J. Benetienės kūmos Petronėlės Gedrimaitės rankų darbas, 1940 m.

Servetèlès

Riešinės

J. Benetienės anūkė Marija džiaugiasi riešinėmis, 2013 m.

VACLOVAS ČIUNKA

Vaclovas Čiunka, 1980 m. Nuotr. iš Juodupėnų bibliotekos metraščio

Gimė 1926 liepos 31 d. Šaučikių kaime, Skuodo r. ūkininko šeimoje. Žemdirbys. Laisvalaikiu pynė iš vytelių krepšius ir rišo šluotas. Mirė 2008 m.

Nors gimė ir augo Skuodo rajone, tačiau brandos sulaukė Juodupėnų kaime. Per savo amžių pasistatė dvi trobas. Dirbo Juodupėnų kolūkyje. Laisvalaikiu ėmėsi pynimo iš vytelių. Labiausiai mėgo pinti krepšius ir rišti šluotas. Krepšius naudodavo ūkio darbuose. Jie būdavo įvairių dydžių, ir mažų, ir didelių, skirtų vaisiams, daržovėms ir grybams sudėti. Krepšius naudodavo bulviakasiui. Jo pinti krepšiai būdavo stipriausi. Šio amato, matyt, išmoko, kai dar

Vaclovas Čiunka, 2005 m. Nuotr. iš Giedrės Čiunkaitės asmeninio archyvo

vaikas būdamas kaip piemu ganydavo gyvulius. Pynimas užėmė svarbią vietą jo gyvenime. Ilgais žiemos vakarais iki pat vėlumos juos pindavo. Tai buvo jam tarsi sielos atgaiva po sunkių dienos darbų.

Pynimas iš vytelių ir iš medžio šaknų užimdavo laiko ir pareikalaudavo stiprybės bei kūrybingumo. Iš pradžių jis suruošdavo gerą žaliavą – jaunų žilvičių vytelės turėjo būti imamos tinkamu laiku, vėliau mirkomos vandenyje. Neretai dėl krepšių pynimo pykdavo ir namiškiai, kad užsiima

niekais. Kartais pykdavo ir ant savęs, kad rankos nebeklauso, ar akys nebe tos. Šis darbas buvo sunkus ir ilgas, nevertinamas taip, kaip šiais laikais. Pynimui reikia stiprių rankų, ypač sulenkiant lankus. Sulenkti lankus padėdavo anūkė Ilona. Jo dirbiniai tarnauja kaimo žmonėms iki šiol. Jo pinti krepšiai yra ilgaamžiai. Vaclovas Čiunka nepamiršo ir kito senovinio amato rišo šluotas. Šis palikimas mums byloja apie žmogaus neįveikiamą tvirtybę, kantrybę ir užsispyrimą.

JANINA EVERSONIENĖ

Janina Eversonienė, 2013 m.

Gimė 1982 m. Juodupėnų kaime; čia gyvena ir dabar. Baigė 10 klasių Salantų vidurinėje mokykloje. Ištekėjusi, augina tris sūnus. Pati Janina užaugo septynių vaikų šeimoje. Tėvas buvo kolūkio kalvis ir garsėjo kaip gabus meistras: nukaldavo viską, ko tik reikėjo kolūkiui ir kaimo žmonėms.

Janina augina daug kambarinių gėlių. Labai jas myli ir puoselėja. Taip pat su savo trim mažamečiais sūnumis augina papūgėles. Visi trys sūnūs – Laurynas, Taurydas, Arminas, – gražiai piešia, lipdo iš plastilino. Vyras Darius važinėja dirbti į Klaipėdos uostą.

Laisvalaikio Janina mėgsta siuvinėti paveikslus. Darbelius įrėmina ir jais puošia kambarius. Dalyvauja įvairiose parodose. Yra gavusi nemažai padėkos raštų.

Siuvinėjimo pamokė vyro sesuo. Labai patiko. Toliau tobulino ir tebetobulina savo mokėjimus interneto, specialių leidinių, žurnalų pagalba.

Siuvinėti paveikslėliai

PAULINA KUBILIENĖ

Paulina Kubilienė, 2006 m.

Paulina Kubilienė gimė 1932 m. Šatraminių kaime, Skuodo r. Augo septynių vaikų šeimoje. Baigė keturias klases Skuodo rajono Šatraminių pradinėje mokykloje. Ištekėjusi visą laiką gyveno ir dirbo Juodupėnų kaime. Kartu su vyru Jonu užaugino tris vaikus. Kolūkyje dirbo laukininkystės brigadoje. Laisvesniu nuo darbo laiku siūdavo kaimo žmonėms drabužius. Puiki skaitovė, pasakų sekėja. Siuva, mezga, siuvinėja.

Čia pateikiami naujausi jos rankdarbiai – siuvinėtos pagalvėlės. Šiuo metu Paulina su vyru gyvena pas dukrą Raudondvaryje.

EDVARDAS MERKININKAS

E. Merkininkas su žmona Lina, sūnumi Renatu ir dukra Simona 2006 m.

Gimė 1974 m., gyvena Narmantų kaime. Salantų vidurinėje mokykloje baigė aštuonias klases. Toliau nebesimokė. Gabus medžio drožėjas, o pagal prigimtį bei pomėgius – tikras miško vaikas. Drožia iš medžio paukščius, laukinius gyvūnus, šventųjų skulptūras. Darbai itin kruopštūs, labai tikroviški: jo išdrožti žvėrys ir paukščiai tarsi gyvi. Turi dukrą ir sūnų. Uždaro būdo, kritiškas, visada savo darbuose randa trūkumų. Dalyvavo bibliotekos surengtoje parodoje.

Paukščiai. Fotografuota 2003 m.

Miško žvėrys. Fotografuota 2003 m.

Šv. Mergelės Marijos statulėlė. Fotografuota 2006 m.

Šv. Jurgio su arkliu statulėlė. Fotografuota 2006 m.

DAIVA PETRULIENĖ

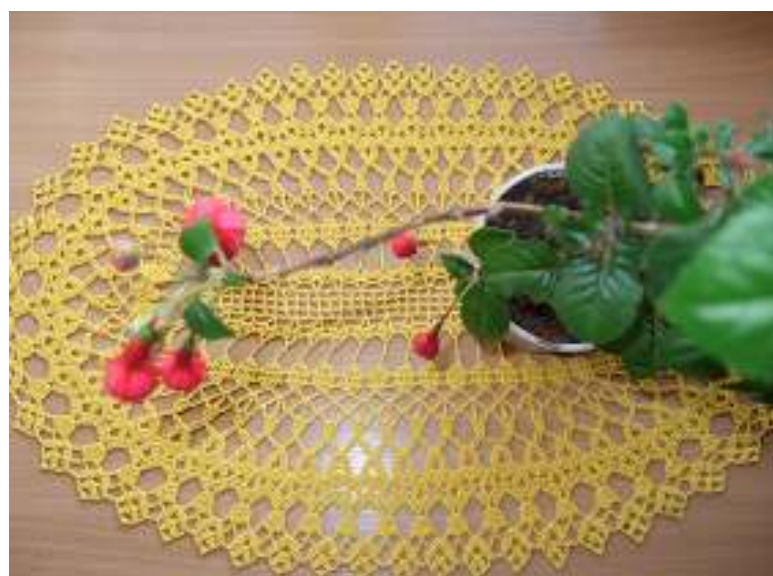

Gimė 1967 m. Mokėsi Klaipėdos prekybos mokykloje. Gyvena Juodupėnų kaime. Šešiolika metų dirbo N. Stanienės prekybos įmonėje Juodupėnuose. Užaugino sūnų, kuris dabar jau vadovauja statybininkų būriui. Vyras taip pat triūšia statybose. Meilę darbui, kruopštumą ir polinkį į meną Daiva paveldėjo iš mamos, kuri puikiai mezga tiek virbalais, tiek mezgimo mašina.

„Mėgstu nerti vąšeliu, auginti gėles, puošti kambarius. Nerti paskatino vyro giminaitė Laima, ir vąšeliu nerieu jau dešimt metų. Raštus dažniausiai nusižiūriu iš žurnalų, bet kai kada ir pati sukuriu. Savo darbelių daug esu padovanojusi draugams, giminėms. Kiek jų prinerta, jau nebesuskaičiuoju. Nerdama atsipalaiduoju, pailsiu. Dalyvauju parodose. Esu gavusi padėkos raštų ir kitokių apdovanojimų“, – sako Daiva.

Servetėlės

D. Petrulienės marginti kiaušiniai

D. Petrulienės marginti kiaušiniai

BIRUTĖ RAZMIENĖ

Birutė Razmienė

Birutė Razmienė gimė 1937 m. Mokėsi tuometėje Juodupėnų septynmetėje mokykloje. Juodupėnų kaime tebegyvena ir šiandien. Dirbo kolūkio buhalterijoje apskaitininke, kurį laiką – vietos kultūros namų vedėja, o vėliau – kolūkio fermoje. Su vyru Jonu užaugino du vaikus.

Megzti Birutė mėgo visada, tik laiko nuolat trūko. Moteriai išėjus į pensiją mežginiai pasipylė kaip iš gausybės rago. Išmezga sudėtingiausius raštus. Žmonės džiaugiasi meniškomis kepurėmis, kojinėmis, pirštinėmis, megztiniais ir ypač riešinėmis. Vaikus ir anūkus išpuošia pačiais gražiausiais, madingiausiais megztais rūbeliais. Pilnos spintos megztų darbelių byloja apie nepaprastą šeimininkės darbštumą. Dalyvauja rengiamose parodose. „*Negalėčiau suskaičiuoti, kiek megztinių, kepurų, kojinių, riešinių esu nėrusi ir padovanojusi kitiems*“, – prisipažįsta Birutė.

Riešinės

Riešinės, 2013 m.

Kepurės, kepuraitės...

Kojinės

Megztiniai

ALDONA STANIUVIENĖ

Aldona Staniuvienė gimė 1959 m. Juodupėnų kaime. Penkių vaikų šeimoje Aldona buvo vyriausia. Tėvai dirbo kolūkyje: tėvelis traktorininku, mama – melžėja. Namuose ne tik duonos netrūko, bet ir dėmesio bei šilumos vaikams. 1974 m. Aldona Juodupėnų aštuonmetėje mokykloje baigė aštuonias klases. Toliau niekur nesimokė – dirbo aukle. 1980 m. ištekėjo. Su vyru Steponu užaugino tris vaikus. Sūnus, kuriam buvo duotas tėvo vardas, šiandien – mašinų remonto meistras, gyvena tėviškėje kartu su mama. Dukra Laura gyvena Italijoje, kita dukra – Simona – įsikūrė arčiau tėviškės, Skuode. Aldonai labai patinka megzti. Mezga virbalais kojines, megztinius, sukneles. Vašeliu neria šlepetes. Visi mezginiai ir nėriniai iš vilnonių siūlų. Mezga ir pagal užsakymą iš užsakovo vilnos ir, būdama darbšti, džiaugiasi gavusi užsakymų.

TAUTODAILININKĖ, MEDŽIO SKULPTORĖ, KŪRĖJA VERONIKA SENDRAUSKAITĖ

Veronika Sendrauskaitė. Kūrybos pradžia, 2002 m.

„Aš, Veronika Sendrauskaitė, gimusi 1951 m. liepos 20 d., užaugau Klaipėdoje, darbininkų šeimoje. Esu baigusi Telšių taikomosios dailės technikume metalo apdorojimo specialybę. Į Jakštaičių kaimą atvykau 1993 m., kai buvo grąžinama žemės nuosavybė. Atsivežiau nemažą meninių idėjų bagažą; užsiimu tapyba, ornamentų kūrimu audimui bei mezgimu virbalais ir vąšeliu, o taip pat spalvotojo metalo apdirbimu, gintaro darbais.

Kaimo, kuriame dabar gyvenu, aplinka skatina kurti. Labiausiai domiuosi drožyba. Iš įvairaus medžio – ąžuolo, eglės, uosio, liepos, – darau įvairaus dydžio drožinius. Drožinėti pradėjau 2003 m. po liepos 20 d., t. y. po eilinio mano gimtadienio. Parsivežėme iš nuosavo miško rąstų malkoms, išvertėme ant žemės – ir net aiktelėjau iš nuostabos. Sakau, negalima visko į krosnį kišti, iš jų grožį galima daryti. Žiūriu į tuos pagalius – ir matau, kas iš jų galėtų išeiti, bet kaip pradėti dirbti, kaip įvaldyti medžiagą – neišmanau, žinių ir mokėjimų trūksta. Kalbinau skulptorius, skaičiau knygas, tačiau atvirų patarimų nei iš vieno, nei iš kitų taip ir nesulaukiau. Galu gale ėmiau daryti taip, kaip man pačiai atrodė geriausia. Ir pasirodė, kad šį tą moku!

Dabar kasmet dalyvauju kviestinėse parodose Salantuose, Kretingoje, Plateliuose. 2013 metais atidaryta mano kūrybos personalinė paroda Platelių muziejuje. Svajoju įrengti kūrybos namus, kur savo kūrinius eksponuosiu, galbūt padėsiu norintiems išmokti piešti, drožinėti. Anūkai dabar išvykę pas savo mamą į Angliją, bet gal kuris sugrįš ir prie šių darbų prisidės?“.

Lauko tualetas, 2007 m.

Amatų šventėje Kretingoje, 2005 m.

Veronikos Sendrauskaitės darbų paroda Platelių dvaro svirne ikurtame muziejuje 2013 m.

Apie Veroniką Sendrauskaitę spaudoje

Apie Veroniką Sendrauskaitę, jos gyvenimo būdą, kūrybą rašė Jonas Skripkauskas. Keletas citatų iš straipsnio „**Kaimo gilumoje – kūrybos klodai**“ (*Ūkininko patarėjas*, 2013, sausio 22 d.).

„Senoviniame Jakštaičių kaime, kurio nykstančios sodybos mena XIX amžiaus vidurį, vis dar plazda viena kita gyvybė, bet realiai kaimas yra mirštantis. Išimtis ir staigmena – menininkė kūrėja Veronika Sendrauskaitė, du dešimtmečius gyvenanti įtėviui Antanui Sendrauskui kažkada priklausiusiame name. Kai klaipėdietė atsikėlė į šį pamirštą Kretingos rajono užkampį ir sustojo tarpuvartėje, pasakė kojos iš čia niekada nekelsianti. Atrodo, ši jos pranašystė su kaupu pildosi“.

Ieško gilumo

„Menininkei liūdna, kai dėl kiek kitokių jos kūrinių formų ir stiliaus ne visada juos pripažįsta tinkamus parodoms, kartais paprašo „patobulinti“, „pagrąžinti“, nuspalvinti lapelius ir žiedelius.“

–Prašė, tai truputį spalvinau, bet man gražiau, kai medis matosi. Sakyčiau, tik sugadinau. Kai važiuoju į parodas, mano darbai neatitinka kažkokių nustatytų reikalavimų, ir dažniausiai būna nustumiami į užnugarį. Nors ir esu tautodailininkė, turiu tą vardą, bet jiems neįtinku, jiems reikia šventųjų, karalių, visokių jurgių... Kaip senovėje būdavo? Meistras turėjo kirvuką, peilį, eidavo per Lietuvą ir tuos koplytstulpius tašydavo. Dažnas toks kūrinys man atrodo kaip blynas, akys tarsi užklijuotos. Aš noriu knistis giliau. Jeigu medis kažkada gyvas buvo, augo, siekiu, kad kažkokia gyvybė jame ir išliktų. Tegu sustingusi, bet judesy, plastiška ir tikroviška“.

Veronika Sendrauskaitė savo dirbtuvėse, 2004 m.

„Mano medinukai“ – taip menininkė vadina savo kūrinius iš medžio.

Pavasaris

Vaza sausai puokštei

Mergaitė ir rožė. Ugnis

Mama ir kūdikis

Undinėlē

Pasaulio angelas. Mano angelas. Šv. Mergele

Pasakorius

Kipšas. Man pirtelėje smagu, kai vonelėje guliu

Laimės paukštė

Mergaitė vėjyje

Padėklas

Svajonių sode

Žuvis koraluose

Vējuota diena. Mergaitē su vēduokle

Miegantis angelas

Vaza karklas

Laikrodis

Lēkštē šašlykams

Pelēda Salantų gimnazijai

Karūnos kėdėms

Puošmena namui

Mauras

Žmogus-musė

Žvejo laimikis

„Mano teptukas“.

Jeruzalė

Kristaus atsisveikinimas su apaštalais

Kima

Meilė

Mosėdžio malūnas

Naujagimis į Kretingą

Paslaptis

Pirmas mano kūrinys

Pirmas portretas

„Nors nemoku žaisti šachmatais, bet kilo mintis pažaisti spalvomis tušavimu aliejuje“.

Šachmatų karalienė ir žirgas

Lakšutė mana

Žirgo šokis

Nedeginkime žolės

„Kartą, išgirdusi per radiją skelbimą „Nedeginkime žolės“: pasižiūrėjau pro langą į ganyklą, kur ganėsi mano kumelikė „Lakštutė“, ir kilo mintis kažką nutapyti. Įamžinau ne tik savo, bet ir kaimynų B. Vaserio ir R. Bertašienės arkliukus“.

Ugnies ir baimės šokis

B. Vaserio arklys

Vaišės vakaro žaroje. Drobė. Aliejus

Žuvis

Malda

Arbata

Angelas skausme

Rankdarbiai

„Mylėkime gamtą ir mes“.

Popieriniai krepšeliai

Velykinės puošmenos

Margučiai padėkluose

Padėklas margučiams

Veronika Sendrauskaitė. Kaukių paroda Juodupėnų bibliotekoje, 2010 m.

Veronikos Sendrauskaitės kaukių parodos Platelių dvaro svirne įkurtame muziejuje 2010 ir 2013 m.

ADELĖ VENCKIENĖ

„Aš Adelė Jasaitė–Venckienė, gimiau 1932 m. Juodupėnų, kaime kuriame tebegyvenu iki šiol. Šeimoje augome dviese su sese. Tėvai turėjo 34 ha žemės. Tarybinės santvarkos metais tėvų ūkį nubuožino, nustatė, kad yra tarybinės santvarkos priešai, iškėlė baudžiamąją bylą. Nuteisė tėvą vieniems metams kalėjimo su turto konfiskavimu. Mane ir mamą ištrėmė į Sibirą, o trylikametei sesei pavyko pasislėpti nuo išvežimo. Pirmieji metai tremtyje buvo labai sunkūs. Labai ilgėjomės tėvynės ir, galima sakyti, badavome. 1956 m. tremtyje susipažinau su savo vyru Pranu. 1958 m. grįžom į Lietuvą. Su vyru užauginom tris vaikus. Mezgiau ir siuvinėjau kada tik galėjau, kai turėjau laisvesnio laiko. Potraukį šiam darbui paveldėjau iš savo mamos. Ir dabar dar visai dukros šeimynai primezgu kojinių, pirštinių. Moku megzti ir mezgimo mašina“ – pasakoja Adelė Venckienė.

Tremtyje siuvinėtas takelis

Kampeliai knygų lentynėlei

Takelis ant stalo

Takelis ant stalo

Pirštinės

Pirštinės

Pirštinės

Kojinės

Kojinės

*Duona kasdieninė, mūs šventoji,
Rugio daigu žemėj parašyk,
Kad gyvybę mums visiems atstoji,
Kai save po riekę dalini,
Ir esi į saulę panaši!*

V. Rudokas

SAVA DUONA GARDESNĖ UŽ SVETIMUS PYRAGUS

Mildos Alonderienės kepta duona. Nuotr. Daivos Alonderytės, 2013 m.

Patarlė: *Atriekta nuo kepalo riekė neprilips.*

Mįslė: *Muša mane pagaliais, degina mane ugnimi, pjausto peiliais ir visi mane myli. Kas?*

Raugintos duonos kilmė labai sena. Lingvistiniai duomenys ir apeigų papročiai rodo, kad lietuviai duoną valgė nuo labai senų laikų. Ji plačiai minima seniausiam liaudies kūrybos žanre: smulkiojoje tautosakoje, sutartinėse, sakmėse, tikėjimuose, kalendorinėse bei argrarinėse apeigose. Žiloje senovėje duona buvo suasmeninta ir sudievinta. Duona apdainuota visų poetų ir rašytojų.

Duona. Nuotr. Daivos Alonderytės, 2013 m.

Šauniausios Juodupėnų kaimo moterys ir šiais laikais pačios namuose išsikepa raugintos duonos. Duona kepa Regina Bertašienė, Milda Alonderienė, Aušra Ronkienė, Stasė Stanienė. Kaime yra dar išlikusių ir senų duonos kepimo krosnių – „duonkepių“, tačiau jomis nebesinaudojama. Duonelę kepa dujinėse arba elektrinėse orkaitėse.

Duonkepė

Duonkepė. Giedrės Čiunkaitės namuose, 2013 m. Juodupėnai

Duonos receptas

Duona iš 2 kg kvietinių miltų:

5 saujos miltų; 5 arbatiniai šaukšteliai cukraus; 3 arbatiniai šaukšteliai druskos; 100 gr kmynų. Viską sudėti į dubenį ir išmaišyti.

Užvirinti 1,7 litro vandens, supilti į dubenį ant visų produktų ir gerai išmaišyti mikseriu. Palikti ataušti. Kai atauš, sudėti raugą ir vėl išmaišyti. Pridengus palikti stovėti dvi paras.

Po dviejų parų dėti 1–1,5 stiklines cukraus ir išmaišyti. Iš gautos masės atimti 0,4 litro raugo ir pasidėti į šaldytuvą. (Tai bus raugas sekančiam duonos kepimui, ar su kaimyne duonos raugu pasidalyti). Į likusią dalį sukratyti likusius miltus, minkyti ir minkant įpilti 1–2 stiklines vandens. Tešla neturi būti skysta, bet ir nekieta. Palikti 5–6 val. šiltai, kad pakiltų. Ištepti skardą sviestu, o kepalą iš viršaus formuoti šlapiomis rankomis. Dėti į šaltą orkaitę, kepti 170° C temperatūroje 1,5–2 valandas (*receptą padiktavo Regina Bertašienė*).

Duonkepės įrankiai Giedrės Čiunkaitės namuose, 2013 m. Juodupėnai

SŪRIAI IR SŪRIŲ SPAUSTUVAI ARBA ŽEMAITIŠKAI – SLASTAI

Juodupėniškės sūrių spaudėjos: Zita Razmuvienė, Regina Bertašienė, Milda Alonderienė, Aušra Ronkienė, Stanislava Numgaudienė, Vilijota Gembutienė. Šios bendruomenės moterys spaudžia sūrius sau ir dar parduoda draugams bei kaimynams. Sūrius daro įvairius – su vaisiais, riešutais arba įtrina įvairiausiom žolelėm, prieskonių mišiniais. Moterys sūrių spaudimo meną perėmė iš tėvų, senelių arba išmoko. Sūris, kaip ir duona, yra lietuvių kulinarinis paveldas.

1 receptas

Truputis saldaus ir daugiau rūgštaus pieno, druskos, kmynų.

Gaminimas: Saldus pienas pakaitinamas, sudedami prieskoniai ir supilamas raugintas pienas. Sutraukinta varškė supilama į sūrmaišį, paslegiama, po to sūriai sudedami į krepšius, kad nesiliestų vienas su kitu ir džiovinami.

2 receptas

10 litrų saldaus pieno, 2 šaukteliai (bet ne kupini) citrinos rūgštelės arba acto 50 ml., 1 šauštelis su kaupu kmynų, druskos pora žiupsnelių.

Gaminimas: Pieną užkaitinti beveik iki užvirimo, sudėti citrinos rūgštelę, arba supilti actą, ugnį sumažinti iki minimumo ir lėtai maišyti, kol sutrauks pieną. Tada įberti kmynus, pamaišyti, viską pilti į sūrmaišį, jį užrišti. Palaukti kol nusisunks ir paslėgti kelioms valandoms, geriausiai per naktį. Išimtą sūrį įtrinti druska.

3 receptas

Labai skanus sūris pagaminamas į saldų pieną, pakaitintą beveik iki užvirimo, supilant tokį pat kiekį rūgusio pieno. Pamaišyti, palaikyti pusvalandį ir supilti į sūrmaišį, paslėgti.

Sūrių spaustuvas. Juodupėnai

Daugiaviečiai sūrio spaustuvai. Nuotr. iš [www. zum.lt](http://www.zum.lt)

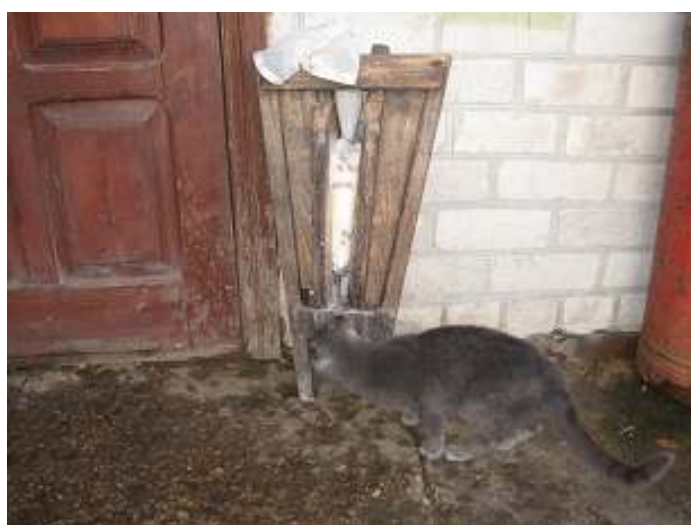
Sūrio spaustuvas. Juodupėnai

Sūrių spaustuvas. Juodupėnai

Metalinis sūrių spaustuvas. Juodupėnai

Sūrių spaustuvas su kaiščiais. Juodupėnai

Sūrių spaustuvas. Juodupėnai

Sūris su migdolais ir džiovintais ananasais. Juodupėnai

Sūriai kalėdinėje mugėje

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. DUNDULIENĖ, P. *Duona lietuvių buityje ir papročiuose*. Kaunas: Šviesa, 1989, 126 p.
2. *Juodupėnų bibliotekos metraštis: 1965–1992*, 58 p.
3. SKRIPKAUSKAS, J. Kaimo gilumoje – kūrybos klodai. *Ūkininko patarėjas*, 2013, sausio 22, p. 13.
4. *Šiokiadienių ir šventadienių etnografija: etnografinių duomenų rinkimo pagrindai*. Vilnius: Versmė, 2007, 264 p.
5. SENDRAUSKAITĖ, V. *Kūrybos darbai. 2010*, 80 p.

Juodupėnų ir aplinkinių kaimų amatai ir menas

Projektą finansavo Kretingos rajono savivaldybė

Projektą rengė, medžiagą rinko ir apipavidalino Kretingos rajono savivaldybės M. Valančiaus viešosios bibliotekos Juodupėnų filialo vyr. bibliotekininkė Viliojata Gembutienė, 2013 m.